

FIRAT ÜNİVERSİTESİ İLAHİYAT FAKÜLTESİ DERGİSİ

FIRAT UNIVERSITY JOURNAL OF THE FACULTY OF THEOLOGY

Sayı: 29/2 (Aralık / December 2024), 227-242

Kerbelâ Vak'ası'nda Mezhic Kabilesi'nin Rolü
The Role of the Madhhij Tribe in the Karbala Incident

Emre ÇETİN

Yüksek Lisans Öğrencisi, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İslam Tarihi Anabilim Dalı
Graduate Student, İnönü University Social Sciences Institute, Department of History of Islam, Malatya / Türkiye
emrecetinms@gmail.com orcid.org/0009-0008-5891-7563

Bilal GÖK

Prof. Dr., İnönü Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, İslam Tarihi Anabilim Dalı
Professor, İnönü University, Faculty of Theology, Department of History of Islam, Malatya / Türkiye
bilal.gok@inonu.edu.tr orcid.org/0000-0002-5346-252X

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article Types: Araştırma Makalesi / Research Article

Makale İşlem Süreci / Article Processing

Geliş Tarihi / Date Received: 29 Temmuz/July 2024 Kabul Tarihi / Date Accepted: 12 Aralık/December 2024
Yayın Tarihi / Date Published: 31 Aralık/December 2024 Yayın Sezonu / Pub Date Season: Aralık/December

Atıf / Cite as

Çetin, Emre – Gök, Bilal. "Kerbelâ Vak'ası'nda Mezhic Kabilesi'nin Rolü". *Firat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 29/2 (Aralık 2024), 227-242.

DOI: <https://doi.org/10.58568/firatilahiyat.1523876>

İntihal / Plagiarism

Bu makale, iThenticate yazılımınca taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir. This article has been scanned by iThenticate. No plagiarism detected.

Etik Beyan/Ethical Statement

Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur. It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited (Bilal Gök – Emre Çetin).

Yayıncı / Published by

Firat Üniversitesi/ Firat University

Lisans Bilgisi / License Information

Bu makale, Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisansı (CC BY NC) ile lisanslanmıştır.
This work is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License (CC BY NC).

The Role of the Madhhij Tribe in the Karbala Incident

Abstract: One of the most tragic events throughout Islamic history is undoubtedly the Karbala disaster. The murder of Hussein and his family members by the Umayyad forces in Karbala went down in history as a tragedy that left deep scars not only during the time it occurred but also afterwards. This tragic event had a great impact in the Islamic world and led to important political and religious consequences. At every stage of the Karbala incident, the activities of Madhhij came to the fore in a striking way. These activities are of great importance for understanding the Karbala incident. At the beginning of his journey to Karbala, letters from Kufa inviting Hussein to the city played an important role. Madhhij were among those who sent some of these letters. Their loyalty to Hussein and their invitation to Kufa can be interpreted as a sign of sincere support and devotion at first glance. However, as we get closer to Karbala, the picture that emerges reveals an unexpected contradiction. Madhhij backed away from their support for Hussein and exposed him to the threat of the Umayyad army. Although the reasons behind this contradictory attitude are not fully known, there are some possible factors. Concerns about not getting the support of the people of Kufa, pressure and threat from the Umayyad governor, factors such as despair that Hussein would win may have influenced the attitude of the Madhhij. It constitutes an important part of this invitation and the fact that some of the people who called Hussein to Kufa were members of the Madhhij brings this tribe to the center of the incident. This situation makes the Madhhij more than just a figure in the Karbala incident, they are it becomes a factor that forms the basis of Hussein's departure to Kufa. The fact that they openly demonstrated their loyalty to Hussein and their belief in his invitation by going to Mecca further deepens the political and religious dimensions of the event. This brave and important step of Madhhij was made by despite the difficulties Hussein faced in Kufa, it also strengthened his determination to fight for right and justice. In this way, Madhhij became more than just a tribe in the Karbala incident, they have become a symbol representing Hussein's cause and principles. The house Muslim b. Akil used as a meeting place during his journey to Kufa was built by Madhhij Hânî b. The fact that it belongs to Urve is of great importance in shaping the work. This is an important detail that allows us to better understand the background of the incident and the relationships of the parties. One of the most striking events that took place during this journey was the visit of Ubeydullah el-Cu'fi from Madhhij and his refusal to help Hussein and the regret he felt later. This incident reveals both the tension of the political atmosphere at that moment and the regret Ubeydullah experienced later. This tribe is on both sides of the massacre, revealing the complexity and contradictions of the event. When the disaster of Karbala ended, Madhhij appeared before Ubeydullah with seven severed heads. In some political and religious movements that emerged after the Karbala disaster, it is seen that the same tribe members played a leading role in Mukhtar es-Sekaff's rebellion. This situation is very important as it shows the deep impact of Karbala and how the tribe members were affected by this event. Those who served as commanders in the Mukhtar's rebellion, which was described as revenge for the Karbala disaster, were also members of the Madhhij. Some Madhhij figures who played an active role before and after the Karbala disaster are among the factors that increase the importance of this study for Madhhij. These figures are Amr b. Hajjac, Hânî b. Urve, Sinân b. Enes, Nafi b. Hilal, Ibrahim b. Mâlik al-Ashtar. The fact that the Madhhij tribe did not take a collective action in the Karbala incident necessitated individual evaluations. In this context, the role and attitude of each member of the tribe in the incident will be discussed separately. In this study, the attitudes taken by the tribe members, starting from before the Karbala incident and leading to the outcome, are examined. The incident is covered from its inception, focusing on how the tribe responded at each stage. The purpose of the study is to analyze how the attitudes of tribal members affected the event and contributed to the final outcome.

Keywords: Karbala, Hussein, Madhhij, Kufa, Umayyad

Kerbelâ Vak'asında Mezhic Kabilesi'nin Rolü¹

Öz: İslam tarihi boyunca yaşanmış en trajik olaylardan biri şüphesiz Kerbelâ faciasıdır. Hz. Hüseyin ve aile fertlerinin Kerbelâ'da Emevî güçleri tarafından katledilmesi, sadece yaşandığı dönemde değil, sonrasında da derin izler bırakan bir trajedi olarak tarihe geçmiştir. Bu elim olay, İslam dünyasında büyük bir yankı uyandırmış siyasi ve dini açıdan önemli sonuçlara yol açmıştır. Kerbelâ hadisesinin her aşamasında Mezhiboğulları'nın faaliyetleri dikkat çekici bir şekilde ön plana çıkmıştır. Bu faaliyetler, Kerbelâ olayının anlaşılması açısından büyük önem taşımaktadır. Kerbelâ yolculuğunun başlangıcında, Kûfe'den gelen ve onu şehre davet eden mektuplar önemli bir rol oynamıştır. Mezhiboğulları bu mektuplardan bazılarını gönderenler arasında yer almışlardır. Mezhiboğulları'nın Hz. Hüseyin'e olan bağlılıkları ve onu Kûfe'ye davet etmeleri, ilk bakışta samimi bir destek ve bağlılık göstergesi olarak yorumlanabilir. Fakat Kerbelâ'ya yaklaştıkça ortaya çıkan tablo, beklenmedik bir çelişkiyi gözler önüne sermektedir. Mezhiboğulları, Hz. Hüseyin'e olan desteklerinden geri adım atmış ve onu Emevî ordusunun tehdidiyle karşı karşıya bırakmıştır. Bu çelişkili tutumun arkasında yatan nedenler tam olarak bilinmemekle birlikte, muhtemel bazı faktörler bulunmaktadır. Kûfelilerin desteğini alamama endişesi, Emevî valisinin baskısı ve tehdidi, Hz. Hüseyin'in zafer kazanacağına dair umutsuzluk gibi unsurlar, Mezhiboğulları'nın tavrını etkilemiş olabilir. Bu davetin önemli bir kısmını oluşturan ve Hz. Hüseyin'i Kûfe'ye çağırın kişilerden bazılarının Mezhiboğulları'na mensup olması, bu kabileyi olayın merkezine taşımaktadır. Bu durum, Mezhiboğulları'nı Kerbelâ olayında sadece bir figürden öte, Hz. Hüseyin'in Kûfe'ye gidişinin temelini oluşturan bir etken haline getirir. Kabilenin, Hz. Hüseyin'e olan bağlılıklarını ve onun davetine olan inançlarını Mekke'ye kadar giderek açıkça göstermeleri, olayın siyasi ve dini boyutlarını daha da derinleştirmektedir. Mezhiboğulları'nın bu cesur ve önemli adımı, Hz. Hüseyin'in Kûfe'de karşılaşacağı zorluklara rağmen, hak ve adalet yolunda mücadele etme kararlılığını da pekiştirmiştir. Bu sayede Mezhiboğulları, Kerbelâ olayında sadece bir kabilenin ötesinde, Hz. Hüseyin'in davasını ve ilkelerini temsil eden bir sembol haline gelmiştir. Müslim b. Akîl'in Kûfe yolculuğu sırasında toplantı yeri olarak kullandığı evin Mezhiboğulları'nın b. Urve'ye ait olması, çalışmanın şekillenmesi açısından büyük önem taşımaktadır. Bu durum, olayın arka planını ve tarafların ilişkilerini daha iyi anlamamızı sağlayan önemli bir ayrıntıdır. Bu yolculukta yaşanan en çarpıcı olaylardan biri de Mezhiboğulları'nın Hz. Hüseyin'e yardım etmeyi reddetmesi ve sonradan duyduğu pişmanlıktır. Bu olay, hem o anki siyasi atmosferin gerginliğini hem de Ubeydullah'ın sonradan yaşadığı pişmanlığı gözler önüne serer. Bu kabile, katliamın her iki cephesinde de yer alarak, olayın karmaşıklığını ve çelişkilerini gözler önüne sermektedir. Kerbelâ faciası sona erdiğinde Mezhiboğulları, Hz. Hüseyin taraftarlarına ait olan yedi kesik baş ile Ubeydullah'ın huzuruna çıkmışlardır. Kerbelâ faciasından sonra ortaya çıkan bazı siyasi ve dini hareketlerde, aynı kabile üyelerinin Muhtâr es-Sekaff'nin isyanında da öncü rol oynadıkları görülmektedir. Bu durum, Kerbelâ'nın yarattığı derin etkiyi ve kabile üyelerinin bu olaydan nasıl etkilendiklerini göstermesi açısından oldukça önemlidir. Kerbelâ faciasının intikamı olarak nitelendirilen Muhtâr'ın isyanında komutanlık görevini üstlenenler de Mezhiboğulları'ndan kişilerdir. Kerbelâ faciasının öncesinde ve sonrasında aktif bir şekilde rol oynayan bazı Mezhiboğulları şahsiyetleri, bu çalışmanın Mezhiboğulları açısından önemini artıran unsurlar arasında yer almaktadır. Bu şahsiyetler sırasıyla Amr b. Haccâc, Hânî b. Urve, Sinân b. Enes, Nâfi b. Hilâl ve İbrahim b. Mâlik el-Eşter'dir. Mezhiboğullarının Kerbelâ olayında topyekûn bir hareket sergilememesi, bireysel değerlendirmeleri zorunlu kılmıştır. Bu bağlamda, kabilenin her bir üyesinin olaydaki rolü ve tutumu ayrı ayrı ele alınacaktır. Bu çalışmada, Kerbelâ olayının öncesinden başlayarak sonuca giden yolda kabile üyelerinin almış oldukları tavırlar incelenecektir. Olay, başlangıcından itibaren ele alınacak ve her

¹Bu makale, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'ne bağlı olarak tamamlanan "Câhiliye'den Emevîler'in Sonuna Kadar Mezhiboğulları" isimli yüksek lisans tezinden üretilmiştir. This article was produced from the master's thesis titled "Mezhiboğulları from Ignorance to the End of the Umayyads", completed at İnönü University Social Sciences Institute.

aşamada kabilenin nasıl tepki verdiğine odaklanılacaktır. Çalışmanın amacı, kabile üyelerinin tutumlarının olayı nasıl etkilediğini ve nihai sonuca nasıl katkıda bulunduğunu analiz etmektir.

Anahtar Kelimeler: Kerbelâ, Hüseyin, Mezhic, Kûfe, Emevî

Giriş

Mezhic kabilesi, Kahtân soyundan gelen ve Yemen’de yaşayan Arap kabilelerinden biridir.² Câhiliye döneminde önemli bir siyasi ve askeri güce sahip olan Mezhic kabilesi, İslam’ın kabulünden sonra da etkinliğini sürdürmüştür.³ Hz. Muhammed’in (s.a.v.) vefatından sonra yaşanan siyasi ve dini çekişmelerde Mezhic kabilesi, farklı gruplarla ittifaklar kurarak nüfuzunu korumaya çalışmıştır. İslam Tarihi’nin ilk asrında, belli dönemlerde Mezhic kabilesinin siyasi ve askeri alanda belirgin bir etkisi gözlemlenmiştir.⁴ Bu etki, Hz. Ali’nin (ö. 40/661) halifeliği döneminde zirveye ulaşmıştır. Hz. Ali’nin halife seçilmesiyle birlikte Mezhic kabilesinin siyasi ve askeri gücü daha da artmıştır.⁵ Mezhicliler, Mâlik el-Eşter (ö. 37/657 [?]) önderliğinde Cemel (36/656) ve Sıffin (37/657) savaşlarında önemli roller üstlenmişler ve İslam tarihinin akışını etkileyen gelişmelerde yer almışlardır.⁶ Hz. Ali, Mâlik el-Eşter gibi Mezhicli liderleri önemli görevlere atamış ve onlardan istifade etmiştir.

Mezhic kabilesinin İslam tarihinin ilk asrındaki etkisi, karmaşık ve çelişkiler barındıran bir konudur. Hz. Osman’ı (ö. 35/656) öldüren Suvdan (Sudan) b. Himran Mezhic’e mensuptur.⁷ Nehrevan Savaşı’nda Hz. Ali’nin Hâricîler’e indirdiği darbe oldukça sert olmuştur. Bu savaşta yakınlarını kaybeden Hâricîler, bu durumdan öfkelenerek halifeyi suikasta uğratmak için planlar yapmaya başladılar.⁸ İbn Mülcem (40/661) suikastinde başarılı olmuş ve saldırı neticesinde Hz. Ali hayatını kaybetmiştir.⁹ Bir yandan kahramanlıkları ve siyasi başarıları ile öne çıkan kabile, diğer yandan suikast girişimleri gibi trajik olaylarla da anılır. Bu durum, Mezhic kabilesinin İslam tarihindeki rolünü değerlendirirken farklı bakış açılarını göz önünde bulundurmaya ve objektif bir yaklaşım sergilemeyi gerekli kılmaktadır.

Emevî döneminde de Mezhicogulları’nın etkisi devam etmiştir. Kimi zaman Emevîlere muhalefet eden, kimi zaman ise onları destekleyen Mezhicogulları, İslam’ın siyasi ve dini arenasında önemli bir aktör olarak varlıklarını sürdürmüşlerdir.¹⁰ Araştırmanın konusu olan Kerbelâ olayı da Mezhicogulları’nın etkisini açıkça gösteren bir örnektir. Bu olayda savaşa damga vuran isimlerin

² Cevâd Ali, *el-Mufasssal fî Târîhi’l-‘Arab Kable’l-İslâm*, (Beirut: Daru’s-Saki, 2001), 4/242.

³ Ebû Cafer Muhammed b. Habib el-Bağdadi, *el-Muhabber*, çev. Adem Apak İsmail Güler, (Ankara: Ankara Okulu, 2018), 186; Muhammed b. Cerir et-Taberî, *Târîhu’t-Taberî*, çev. Cemalettin Saylık, (Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2018), 3/134; Ebû’l-Hasan İzzeddin Ali b. Muhammed b. Abdülkerim el-Cezerî, *el-Kâmil fi’t-Tarih*, çev. Ahmet Ağırakça v. dğr, (İstanbul: Bahar Yayınları, 1987), 1/584, 586, 603, 605; 5/298; Ebû Abdillâh Şemsüddin Muhammed b. Yûsuf b. Ali b. Yûsuf es-Sâlihî eş-Şâmî, *Sûbü’l-‘hüdâ ve’r-reşâd fî sîreti hayri’l-ibâd (es-Sîretü’s-Şâmiyye)*, thk. Şeyh Adil Ahmet Abdülmucid, (Beirut: Darü’l-İlmiyye, 1993), 6/320; Cevâd Ali, *el-Mufasssal*, 7/333; 10/18-19; Tefvik Berrû, *Târîhu’l-Arabi’l-Kadîm*, (Beirut: Dâru’l-Fikr, 2001), 224-225.

⁴ Ebû’l-Münzir Hişâm b. Muhammed b. Sâib b. Bişr el-Kelbî el-Kûfî, *Nesebü Me’ad ve’l-Yemeni’l-Kebîr*; thk. Doktor Nâci Hasan, (Beirut: Âlemü’l-Kütüb, 1988), 1/283; Ebû Abdillâh Muhammed b. Ömer b. Vâkid el-Eslemî el-Medenî, *Fütuhu’s-Şam*, çev. Hasan Gülşen (Konya: Nüve Kültür Merkezi Yayınları, 2016), 224-225; Ebû Muhammed Cemâlüddîn Abdülmelik b. Hişâm, *es-Sîretü’n-Nebeviyye*, çev. Hasan Ege, (İstanbul: Kahraman Yayınları, 2006), 4/317, 319; Ebû Abdullah Muhammed b Sa’d b Meni’ ez-Zühri, *Kitâbü’t-Tabakâti’l-Kebîr*, ed. Adnan Demircan, (İstanbul: Siyer Yayınları, 2020), 4/223; 8/266; 9/502; Ebû’l-Hasen Ahmed b. Yahyâ b. Câbir b. Dâvûd el- Belâzürî, *Fütuhu’l-Büldân*, çev. Mustafa Fayda, (İstanbul: Siyer Yayınları, 2013), 125, 158; Taberî, *Târîhu’t-Taberî*, 3/227; Ebû’l-Fidâ’ İmâdüddîn İsmâil b. Şihâbiddîn Ömer b. Kesîr, *el-Bidâye ve’n-Nihâye*, çev. Mehmet Keskin, (İstanbul: Çağrı Yayınları, 1994), 7/198; İbnü’l-Esîr, *el-Kâmil*, 3/108.

⁵ Ebû’l-Hasen Ahmed b. Yahyâ b. Câbir b. Dâvûd el- Belâzürî, *Ensâbü l-Eşrâf*, çev. Mehmet Akbaş, Musa K. Yılmaz, (İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı 2020), 1/787.

⁶ İbn Sa’d, *Tabakâti’l-Kebîr*, 8/323; Taberî, *Târîhu’t-Taberî*, 5/29, 31; İbnü’l-Esîr, *el-Kâmil*, 3/287, 292, 299, 305; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, 7/438.

⁷ İbn Sa’d, *Tabakâti’l-Kebîr*, 3/80.

⁸ İbn Sa’d, *Tabakâti’l-Kebîr*, 3/37.

⁹ İbn Sa’d, *Tabakâti’l-Kebîr*, 3/39.

¹⁰ Taberî, *Târîhu’t-Taberî*, 4/452, 265, 267; 5/278; Ebû’l-Abbâs Şihâbüddîn Ahmed b. Abdilvehhâb b. Muhammed el-Bekrî et-Teymî el-Kureşî en-Nüveyrî, *Nihâyetü’l-Ereb fî Ma’rifeti Ensâbi (Kabâ’ili) L-‘Arab*, (Kahire: Darü’l-Kitabi’l-Vesaiiku’l-Kavvamiye, 1423), 21/71; İbnü’l-Esîr, *el-Kâmil*, 4/202-204; 4/322; 5/73; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, 9/273.

önemli bir kısmı Mezhicilerden oluşmaktadır. Bu durum, Kerbelâ olayının anlaşılması açısından Mezchicoğulları'nın rolünün önemini açıkça ortaya koymaktadır.

Muâviye b. Ebî Süfyân'ın (ö. 60/680) ölümüyle İslam tarihinde yeni bir sayfa açılmış ve siyasi erk aktarımı usulünde köklü bir değişim yaşanmıştır. Hulefâ-yi Râşidîn döneminde, her bir halifenin ardılı farklı yöntemlerle belirlenmiş olsa da Muâviye'nin oğlu Yezîd'i (ö. 64/683) halife olarak ataması, İslam tarihinde veraset sisteminin resmi olarak kurumsallaşmasının ilk adımı olmuştur.¹¹ Bu dönüşüm, İslam toplumunda derin yankı uyandırmış ve siyasi açıdan önemli tartışmalara yol açmıştır. Muâviye'nin bu adımı, halifeliğin bir hanedanlık yönetimine dönüşeceği endişelerini beraberinde getirmiştir. Nitekim Yezîd'in halifeliği, Kerbelâ gibi trajik vakalara sahne olmuş ve İslam dünyasında derin bir bölünmeye yol açmıştır.

Muâviye'nin veraset sistemini kurma kararı, siyasi pragmatizm ve istikrar kaygısıyla açıklanabilir. Kendisinden sonra İslam devletinin birliğinin korunmasını ve güçlü bir yönetimin devam etmesini amaçlamıştır.¹²

Yezîd b. Muâviye'nin halifeliği, babası Muâviye tarafından çeşitli yollarla garanti altına alınmaya çalışılmıştır. Bu çabalar, Yezîd'in halife olarak kabul görmesi için Muâviye döneminde biatların alınmasını da beraberinde getirmiştir.¹³

Muâviye, vefatından önce oğlu Yezîd'in halifelik makamında karşılaşılabileceği tepkileri tahmin etmiş olacak ki, ona bazı önemli isimler hakkında tavsiyelerde bulunmuştur. Kaynaklara göre Muâviye, Abdullah b. Ömer (ö. 73/693), Abdullah b. Zübeyr (ö. 73/692) ve Hz. Hüseyin b. Ali (ö. 61/680) hakkında oğluna özel tavsiyelerde bulunmuştur. Bu tavsiyelerden en dikkat çeken Hz. Hüseyin'e yönelik olandır. Muâviye, oğluna Hz. Hüseyin'e karşı hassas davranmasını, ona iltifatlarda bulunmasını ve kıymet vermesini tembihlemiştir.¹⁴ Bu tavsiyelerin arkasında yatan sebepler tam olarak bilinmemekle birlikte, Muâviye'nin Hz. Hüseyin'in faziletlerini ve İslam dünyasındaki saygınlığını göz ardı etmediği anlaşılmaktadır. Muâviye'nin bu tavsiyeleri, Hz. Hüseyin'in İslam tarihindeki önemli konumunu ve Emevîler ile olan ilişkilerini de gözler önüne sermektedir. Her ne kadar Muâviye'nin halifeliği Hz. Ali ve Hz. Hüseyin'in taraftarları tarafından meşru görülme de Muâviye'nin Hz. Hüseyin'e olan saygısı ve ona karşı temkinli yaklaşım tavsiyesi, iki taraf arasındaki gerginliği yumuşatmaya yönelik bir girişim olarak da yorumlanabilir.

Muâviye'nin ölümünden sonra yaşanan biat süreci, İslam tarihinde önemli bir siyasi çekişmenin başlangıcını temsil etmektedir. Yezîd'in halifeliği, Emevî hanedanının mutlak güce ulaşma arzusunu ve Muâviye'nin başlattığı siyasi geleneğin devamı niteliğindedir. Hz. Hüseyin, Abdullah b. Zübeyr ve Abdullah b. Ömer'in biat etmeleri için Medine valisine Mervân b. Hakem (ö. 65/685) baskı yapmıştır.¹⁵ Ancak Hz. Hüseyin, Yezîd'e biat etmeyi reddederek gizlice Mekke'ye gitmiştir.¹⁶ Bu hamlesi, halk tarafından büyük bir memnuniyetle karşılanmıştır. Mekke'ye varan Hz. Hüseyin'e, Kûfe'den de dâhil olmak üzere, İslam âleminin farklı bölgelerinden destekçiler gelmeye başlamıştır.¹⁷ Bu süreçte Hz. Hüseyin'i Kûfe'ye davet eden ve bu davetin arkasındaki itici gücü oluşturan Mezchicoğulları, hareketin en başından itibaren kilit rol oynamışlardır.¹⁸

Mezhicoğulları'nın Hz. Hüseyin'in Mekke'ye gelişinden sonra sürece dâhil olması ve onun hareketine yön vermesi, Kerbelâ olayının gidişatında kritik bir rol oynamıştır. Bu durum,

¹¹ Taberî, *Târîhu't-Taberî*, 5/318.

¹² İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, 3/504.

¹³ Belâzürî, *Ensâbü'l-Eşrâf*, 3/161.

¹⁴ Belâzürî, *Ensâbü'l-Eşrâf*, 3/161.

¹⁵ Halife b. Hayyat, *Tarihu Halife b. Hayyat*, thk. Ekrem Ziya el-Ömeri, (Beyrut-Dimeşk: Darü'l-Kalem, Müessesetü'r-Risale, 1397), 232.

¹⁶ Belâzürî, *Ensâbü'l-Eşrâf*, 3/321.

¹⁷ Belâzürî, *Ensâbü'l-Eşrâf*, 2/324.

¹⁸ Belâzürî, *Ensâbü'l-Eşrâf*, 2/325.

Mezhicoğulları'nın o dönemdeki siyasi ve dini ortamda önemli bir güce sahip olduğunu göstermektedir. Ayrıca Hz. Hüseyin'e olan bağlılıkları ve onu Kûfe'ye davet etmeleri, Kerbelâ trajedisinin yaşanmasında da pay sahibi oldukları yönünde yorumlanabilir.

Bu makalede, Hz. Hüseyin'in Kûfe'ye davet edilmesi ve Kerbelâ Olayı'nda yaşanan gelişmelerde Mezhicoğulları'nın rolü ele alınmaktadır. Çalışmada, Hz. Hüseyin'i davet eden ve onunla görüşen Amr b. Haccâc ez-Zübeydî'nin ikiyüzlü tutumu, Hz. Hüseyin'in kafilesinde yer alan Haccâc b. Mesrûk el-Cu'fî ve Kerbelâ yolunda karşılaştığı Ubeydullah b. Hurr el-Cu'fî'nin durumu, Hz. Hüseyin'in yanında bulunan diğer Mezhicoğulları ve Kerbelâ'da Hz. Hüseyin'e karşı yer alan Mezhlilerin davranışları incelenecektir. Ayrıca Mezhliler'e mensup olup Hz. Hüseyin'in karşısında yer alan bazı isimlerin, bu elim hadiseden sonra vuku bulan ölümleriyle alakalı birtakım olaylar da değerlendirilecektir.

1. Kûfeliler'in Mektupları ve İlk Temaslar

Hz. Hüseyin'in Kûfelilerle olan karmaşık ilişkisi, Hz. Ali'nin halifeliğinden sonra değerlendirilmelidir. Zira babasının halifeliği sırasında Kûfe'de iktidar yanlısı bir konumda yer alan Hz. Hüseyin, Muâviye'nin halifeliği ile birlikte muhalefet saflarına geçmiş ve bu durum Kûfelilerle olan temaslarını da etkilemiştir. Bu hususun altını çizmemizin sebebi, incelememizi Emevîlerin güç sahibi olduğu döneme odaklamamızdır.

Muâviye'nin halifeliği döneminde Kûfe, Emevîlerin önemli bir kalesi haline gelmiştir. Bu durum, Hz. Hüseyin'in Kûfelilerle olan iletişimini zorlaştırmıştır. Bir yandan Emevîlerin baskısı ve tehdidi, diğer yandan Kûfelilerin siyasi tutumundaki değişkenlik, Hz. Hüseyin'in Kûfe'den alacağı desteği belirsiz hale getirmiştir. Bu belirsizliğin neticesini öğrenmek için Müslim b. Akîl'i Kûfe'ye göndermiştir.¹⁹ Kerbelâ Olayı'na giden süreçte Hz. Hüseyin'in Kûfelilerle mektuplaşması ve Kûfe'ye davet edilmesi, bu karmaşık ilişkinin en somut örneklerinden biridir. Kûfelilerden aldığı olumlu yanıtlar ve davetler, Hz. Hüseyin'in Kûfe'ye gitme kararını etkilemiştir.²⁰ Fakat Kûfe'ye vardığında karşılaştığı ihanet ve Emevî ordusunun baskısı, trajik bir sona yol açmıştır.

Hz. Hüseyin'in Kerbelâ'ya gidişinin temellerini atan temaslar, Hucr b. Adî'nin (ö. 51/671) şehadeti ile başlamıştır. Hucr'un ölüm haberini alan Kûfeliler, Hz. Hüseyin'e ziyarette bulunmaya başlamış ve bu ziyaretler zamanla yoğunlaşmıştır. Mervân b. Hakem, bu yoğunlaşan temasları fark ederek durumu Muâviye'ye bildirmiştir. Muâviye ise Hz. Hüseyin'in biatına güvendiğini ifade etmiştir.²¹ Muâviye'nin vefatı, Kûfeliler arasında Hz. Hüseyin'e yönelik tavırda önemli bir değişime yol açmıştır. Daha önce temkinli bir tutum sergileyen Kûfeliler, Muâviye'nin ölümünün ardından daha cesur ve kararlı bir şekilde Hz. Hüseyin'e yönelmişlerdir.²² Hz. Hüseyin'in Medine'den çıkışı bu kesimin umutlarını ve beklentilerini artırmıştır.²³ Bu tavır, Emevî otoritesine karşı bir direnişin başlangıcı olarak görülmüştür. Kûfe'nin ileri gelenlerinden Süleyman b. Sürad'ın (ö. 65/685) evinde toplanan bir grup, Hz. Hüseyin'e ilk mektubu göndermiştir. Bu mektupta onlar, Kûfe halkının Hz. Hüseyin'e bağlılıklarını ve onu Kûfe'de halife olarak görmek istediklerini dile getirmişlerdir. Ayrıca Kûfe valisi Nu'mân b. Beşîr'i (ö. 64/684) devirmeleri için Hz. Hüseyin'den yardım istemişlerdir.²⁴ Mektupların yoğunluğu Hz. Hüseyin'in şehid edildiği güne kadar aralıksız devam etmiştir. Rivayetlere göre yaklaşık iki çuvalı dolduracak kadar mektup gelmiştir. Mektupların fazlalığı, Hz. Hüseyin'in Kûfe'de geniş bir halk kitlesinin desteğine sahip olduğuna dair ümit vadeden bir işaret olarak algılanmıştır. Bu mektuplar, Kûfelilerin Hz. Hüseyin'e biat ettiklerini ve onu şehre davet ettiklerini gösteren somut deliller sunmuştur. Bu durum, Hz. Hüseyin'in Kûfe'ye gitme ve Emevî yönetimine karşı bir direniş

¹⁹ Ebû Hanîfe Ahmed b. Dâvûd b. Venend ed-Dîneverî, *el-Ahbârü t-Tivâl*, thk. Abdülmün'im Âmir, (Kahire: Darü İhyâu'l-Kütübî'l-Arabi, 1960), 229; Belâzürî, *Ensâbü l-Esrâf*, 2/331, 1/730.

²⁰ Belâzürî, *Ensâbü l-Esrâf*, 3/322, 2/331.

²¹ Dîneverî, *el-Ahbârü t-Tivâl*, 224.

²² Belâzürî, *Ensâbü l-Esrâf*, 2/324.

²³ İbn Kesîr, *el-Bidâye*, 8/253.

²⁴ Dîneverî, *el-Ahbârü t-Tivâl*, 229.

hareketi başlatma kararında önemli bir rol oynamıştır.²⁵ Bu mektuplar gelirken, Mezhicliler'den Hz. Hüseyin ile ilk görüşen kişi Kays b. Mesher es-Sudâî'dir.²⁶

Kerbela olayının tetikleyicilerinden biri olarak kabul edilen Kûfe'den Hz. Hüseyin'e gönderilen mektuplar arasında Mezhic kabilesinin Zübeyd kolundan Amr b. Haccâc'ın imzası da dikkat çekmektedir. Kerbelâ olayında Amr b. Haccâc ve Mezhic kabilesi aktif rol oynamıştır. Amr b. Haccâc, Kûfe'nin ve Mezhic kabilesinin saygın bir üyesi olarak bu davette önemli bir yere sahipti.²⁷ Hz. Hüseyin'in Kûfe'ye gelmesi için Mezhic kabilesi de ona destek vermiştir.²⁸ Fakat bu destek, Kerbelâ'ya yaklaştıkça azalmıştır.

Rivayetlere göre Amr b. Haccâc, Hz. Peygamber'in hayatta olduğu dönemde İslam'a girmiştir. İrtidat hareketi baş gösterdiğinde ise kabilesinin İslam'dan dönmemesini sağlamak için büyük çaba sarf etmiştir.²⁹ Kerbelâ olayına giden süreçte önemli bir rol oynayan mektuplardan biri de Amr b. Haccâc tarafından Hz. Hüseyin'e gönderilmiş olandır.³⁰ Mektubun metni şu şekildedir:

"Çevre yeşerdi, meyveler olgunlaştı ve yeşil yeryüzünü kapladı. Dilersen hazır bekleyen askerlerinin başına geç. Sana selam olsun."³¹

Bu mektup, Hz. Hüseyin'in Kûfe'ye gitme kararını etkileyen önemli faktörlerden biri olmuştur.³² Mektubun içeriği, Kûfe'de Hz. Hüseyin'i destekleyecek ve ona biat edecek çok sayıda insan olduğunu ima etmektedir. Bu durum, Hz. Hüseyin'in Emevîlere karşı bir direniş hareketi başlatması için gerekli desteği bulabileceğine dair umutlarını artırmıştır. Hz. Hüseyin, bu tür mektuplara karşı ihtiyatlı davranmıştır. Kendisine gelen mektupları dikkatlice değerlendirmiş ve Kûfe'ye gitme konusunda bir karar vermeden önce Müslim b. Akîl'i (ö. 60/680) bilgi toplamak için Kûfe'ye göndermeye karar vermiştir.³³ Müslim b. Akîl'in Kûfe'den göndereceği haberler, Hz. Hüseyin'in nihai kararını belirleyecektir.

2. Müslim b. Akîl ve Mezhicliler

Müslim b. Akîl'in Kûfe'ye varmasıyla birlikte, Hz. Hüseyin'i şehre davet ettiğini düşündüğümüz Mezhiclilerden bir diğeri olan Hânî b. Humeyd b. Urve el-Murâdî karşımıza çıkmaktadır. Müslim'in Kûfe'ye geçişinden sonra ilk olarak Muhtâr es-Sekaff'nin evinde kaldığı bilinmektedir.³⁴ Daha sonra ise Hânî b. Urve'nin evine taşınmış ve faaliyetlerini burada sürdürmüştür.³⁵ Bunun sebebi tam olarak bilinmemekle birlikte, Hânî'nin Kûfe'de daha nüfuzlu bir kişi olması ve Müslim'in faaliyetlerini daha rahat yürütebilmesi için bu taşınmanın gerçekleştiği söylenebilir.

Müslim'in Kûfe'deki faaliyetleri beklenen karşılığı bulmuş ve halkın büyük çoğunluğu Hz. Hüseyin'e biat etmiştir. Kûfe valisi Nu'mân b. Beşîr'in yumuşak tutumu ve şehre yayılan Hz. Hüseyin desteği, Halife Yezîd'in dikkatini çekmiştir. Bu durum, Yezîd'i harekete geçirmiş ve Kûfe'ye sert mizaçlı ve Emevî otoritesini tam anlamıyla temsil edecek bir vali olarak Ubeydullah b. Ziyâd'ı (ö. 67/686) görevlendirmesine yol açmıştır.³⁶ Müslim'in Kûfe'de elde ettiği başarı, Yezîd ve Emevî yönetimi için büyük bir tehdit oluşturmuştur. Bu nedenle Ubeydullah b. Ziyâd gibi sert ve acımasız bir valinin Kûfe'ye gönderilmesi şaşırtıcı değildir. Ubeydullah'ın gelişinin Kûfe'deki atmosferi ne

²⁵ Belâzürî, *Ensâbü'l-Eşrâf*, 2/331.

²⁶ İbn Kesîr, *el-Bidâye*, 8/254.

²⁷ Kelbî, *Nesebü Me'ad ve'l-Yemeni'l-Kebîr*, 1/327.

²⁸ İbn Kesîr, *el-Bidâye*, 8/254, 284.

²⁹ İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-Ğabe fi Ma'rifeti's-Sahabe*, thk. Ali Muhammed Muaz-Adil Ahmed Abdülmucid, (Beyrut: Darü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1994), 3/710, 4/200.

³⁰ Dîneverî, *el-Ahbârü't-Tivâl*, 229.

³¹ Taberî, *Târîhu't-Taberî*, 5/370.

³² İbn Kesîr, *el-Bidâye*, 8/254.

³³ İbnü'l-Esir, *el-Kâmil*, 4/25.

³⁴ Belâzürî, *Ensâbü'l-Eşrâf*, 1/730.

³⁵ Belâzürî, *Ensâbü'l-Eşrâf*, 1/731.

³⁶ Belâzürî, *Ensâbü'l-Eşrâf*, 1/730; Taberî, *Târîhu't-Taberî*, 5/365.

kadar değiştirdiği ve Hz. Hüseyin'e olan desteği nasıl etkilediği ilerleyen süreçte daha net bir şekilde görülecektir.

Ubeydullah göreve başlar başlamaz ilk önce Müslim'i bulmaya odaklanmıştır. Bu amaçla Hânî'nin evini iki defa ziyaret etmiştir.³⁷ Ubeydullah, bu iki ziyaret sırasında öldürölmek istenmiş olsa da Hânî b. Urve'nin evinde bir Emevî valisinin öldürölmelerini tasvip etmemiştir.³⁸ Müslim'in Hânî'nin evinde kaldığını casusları aracılığıyla öğrenen Ubeydullah, Hânî'yi bir davet bahanesiyle saraya çağırarak esir almıştır.³⁹ Bazı rivayetlere göre, Hânî'yi Ubeydullah'a götüren kişi Amr b. Haccâc'tır.⁴⁰ Ubeydullah, Müslim b. Akil'in saklandığı yeri öğrenmek için Hânî'ye işkence yapmış, fakat bu girişimlerinden bir sonuç alamamıştır.⁴¹ Hânî'nin esir alındığını öğrenen ve Hz. Hüseyin'e mektup gönderenler arasında yer alan Mezhiciler, Amr b. Haccâc liderliğinde bir araya gelerek sarayın önünde toplanmışlardır. Durumun vahametinin farkına varan Ubeydullah b. Ziyâd, Kâdî Şureyh'e (ö. 80/699 [?]) Hânî'nin hayatta olduğu açıklamasını yaptırmak zorunda kalmıştır. Bu açıklama üzerine Mezhiciler dağılmıştır.⁴²

Hânî b. Urve'nin esaret altındaki yaşamına, Ubeydullah b. Ziyâd tarafından verilen ölüm emri son vermiştir. Müslim b. Akil de gizlendiği mekândan yakalanarak aynı akıbete uğramıştır.⁴³ Göröldüęü üzere Mezhiciler, olayın ilk safhalarında valiyi korkutacak kadar bir güce sahipmiş gibi görünmektedir. Fakat olayların akışı değişmiş ve savundukları Hânî b. Urve'nin kesik başı üzerlerine atılarak küçük düşürölmüşlerdir. Bu durumdaki değişimde Amr b. Haccâc'ın rolü olmuş olabilir. Mezhicilerin Hânî'nin vefatı ile birlikte tutumlarında bir değişiklik olduğu açıkça görölmektedir. Hz. Hüseyin'in kafilesinde bulunan Mezhiciler hariç, sürecin geri kalanında Hz. Hüseyin'in aksine hareket eden bir topluluk kimliği sergilemişlerdir. Hânî'nin Emevîler tarafından esir alınması ve şehit edilmesi, Mezhicöğulları'nın destek yönlerini korku sebebiyle değiştirmiş olması muhtemeldir.⁴⁴ Bu olay, Hz. Hüseyin'e olan desteğin azalmasına ve Emevîlere karşı mücadeleden vazgeçilmesine yol açmış olabilir.

Ayrıca, Kûfe'ye varan Hz. Hüseyin'in Emevî ordusuyla karşı karşıya kalması ve Kûfelilerin desteğini alamaması da Mezhicöğulları'nın tutumunu etkilemiş olabilir. Bu durum, Hz. Hüseyin'in zafer kazanacağına dair umutsuzluk yaratmış ve Mezhicöğulları'nı Emevîlere karşı daha temkinli bir tutum izlemeye teşvik etmiş olabilir.

Mezhicöğulları'nın tutumundaki değişimin arkasındaki kesin nedenleri tam olarak bilmek mümkün değildir. Korku, umutsuzluk ve faydacı hesaplar gibi çeşitli faktörler bu değişime katkıda bulunmuştur diyebiliriz. Öte yandan, Hz. Hüseyin'in kafilesinde yer alan Mezhicilerin tutumu apayrıdır. Bu Mezhiciler, Hz. Hüseyin'e olan bağlılıklarını sonuna kadar korumuşlar ve şehadete kadar onunla birlikte kalmışlardır.⁴⁵

3. Hz. Hüseyin ve Ubeydullah b. Hurr el-Cu'fi Görüşmesi

Mezhic'in Cu'fi kolundan olan Ubeydullah, Sıffin Savaşı'nda Muâviye tarafında yer alan bir şahsiyettir.⁴⁶ Kûfe'nin ileri gelenlerinden biri olması hasebiyle Hz. Ali ile de zaman zaman fikir

³⁷ Belâzürî, *Ensâbü l-Eşraf*, 1/732; İbnü'l-Esir, *el-Kâmil*, 4/30.

³⁸ Belâzürî, *Ensâbü l-Eşraf*, 1/732.

³⁹ Belâzürî, *Ensâbü l-Eşraf*, 1/732-733.

⁴⁰ Taberî, *Târihu't-Taberî*, 5/366.

⁴¹ Belâzürî, *Ensâbü l-Eşraf*, 1/733.

⁴² Taberî, *Târihu't-Taberî*, 5/387.

⁴³ Belâzürî, *Ensâbü l-Eşraf*, 1/735.

⁴⁴ Taberî, *Târihu't-Taberî*, 5/368.

⁴⁵ Belâzürî, *Ensâbü l-Eşraf*, 2/355-356.

⁴⁶ Ebû Muhammed Ali b. Ahmed b. Saîd b. Hazm, *Cemheretü Ensâbi l-Arab*, (Beyrut: Dâru'l-İlmiyye, 1983), 1/410.

ayrılıkları yaşamıştır. Sonradan Şam'a yerleşen Ubeydullah, Hz. Ali'nin vefatı üzerine Kûfe'ye geri dönmüştür.⁴⁷

Hz. Hüseyin, Hür b. Yezîd'in (ö. 61/680) refakatinde yol alırken konakladıkları bir yerde Ubeydullah el-Cu'fî ile görüşmek istemiş,⁴⁸ bir davetçi göndererek görüşme talebini ona iletmıştır. Ubeydullah ise ilk etapta Hz. Hüseyin ile görüşmeyi reddetmiştir. Ancak Hz. Hüseyin pes etmemiş ve bizzat Ubeydullah'ın çadırına kadar gitmiştir. Burada ondan kendisine katılmasını talep etmiş ancak ret cevabı almıştır. Hz. Hüseyin, bu olumsuz yaklaşımın ardından, hasım olarak karşısında yer almaması yönünde onu uyarmıştır. Ayrıca kendisine yardım etmemesi halinde onun helaka maruz kalacağını belirterek oradan ayrılmıştır.⁴⁹ Ubeydullah'ın Hüseyin karşısındaki bu tavrı, Kûfe'deki atmosferin ne kadar gergin ve değişken olduğunu göstermektedir. Hz. Hüseyin'in Kûfe'ye desteğe ihtiyacı olduğunu ve Ubeydullah'ın bu konuda önemli bir rol oynayabileceğini düşünmesi anlaşılır. Ancak Ubeydullah'ın çekimsiz tavrı ve Hz. Hüseyin'e karşı ilgisizliği, Kerbelâ'daki trajik sonun habercisi gibidir.

Ubeydullah b. Hurr el-Cu'fî, Hz. Hüseyin ile yaptığı görüşmenin ardından Emevî valisi Ubeydullah b. Ziyâd tarafından hainlikle suçlanmıştır.⁵⁰ Bu iddiaları reddeden İbnü'l-Hurr, Kerbelâ'da yaşanan katliamı şiirlerinde eleştirmiş ve Hz. Hüseyin'in yanında yer alamadığı için pişmanlık duymuştur.⁵¹ Bu beyitler şu şekildedir:

"Kendisi de babası da sözünde durmayan bir emir..."

"Niye Fatma'nın oğlu Hüseyin'le savaştın?" diyor bana;

Ben onu yardımsız bırakıp yanından giderken,

Bu sözünde durmayan adama bey'at ettiğimden ötürü kınıyorum kendimi."⁵²

Şiiri, Ubeydullah b. Hurr'un Kerbelâ'ya bakış açısını ve olaydaki tutumunu anlamamıza yardımcı olur. Beyitlerde, Ubeydullah b. Ziyâd ve babası Ziyâd'ı sözünde durmayan ve hain emirler veren kimseler olarak nitelendirerek eleştirir. Kendisini ise Hz. Hüseyin'e yardım etmeyip yanından ayrıldığı için kınar.

Ubeydullah b. Hurr el-Cu'fî'nin Kerbelâ olayındaki tutumu, siyasi çıkarlar ve vicdani hesaplaşma arasında sıkışmış bir bireyin çelişkilerini yansıtır. Bir yandan Emevî yönetimine bağlılığı ve siyasi çıkarları nedeniyle Hz. Hüseyin'e açıkça destek veremese de diğer yandan vicdanı onu Hz. Hüseyin'in yanında yer almaya teşvik eder. Bu iç çatışma, Ubeydullah b. Hurr'un Kerbelâ'dan sonra derin bir pişmanlık duymasına sebep olmuştur.

4. Vak'a-i Kerbelâ'da Mezhiciler

Önceki satırlarda Mezhiciler'in Kerbelâ Olayı'na neden olan rolüne dair rivayetleri inceledik. Burada ise Hz. Hüseyin'in şehadetinde kabile üyelerinin tutumlarını ele alacağız. Kerbelâ Olayı'nın tüm detaylarına girmeden, sadece Mezhiciler'in bu olaydaki hamlelerine odaklanacağız.

Mezhic kabilesinin Kerbelâ Olayı'nda Hz. Hüseyin'in hem yanında hem de karşısında yer alması, bu trajik olayın en karmaşık ve çelişkili yönlerinden biridir. Bu kabilenin üyelerinin her iki tarafta da yer alması, olayın siyasi ve dini bağlarının karmaşıklığını ve Mezhic'in iç yapısındaki bölünmeleri göstermektedir.

Mezhic'in bu iki farklı cephede yer alması, muhtemelen kabilenin iç siyaseti ve Hz. Hüseyin'e olan bağlılık düzeyindeki farklılıklar da dâhil olmak üzere bir dizi faktöre bağlıydı. Bu karmaşık konuyu daha iyi anlamak için, Mezhic'in o zamanki liderlerinin siyasi görüşlerini ve kabilenin Yezîd ve Emevî

⁴⁷ İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, 4/262.

⁴⁸ İbn Sa'd, *Tabakâti'l-Kebîr*, 6/514.

⁴⁹ Taberî, *Târîhu't-Taberî*, 5/431.

⁵⁰ İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, 4/53, 262.

⁵¹ İbn Sa'd, *Tabakâti'l-Kebîr*, 6/469; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, 4/262-263.

⁵² İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, 4/263.

hanedanına olan bağlılığını incelemek önemlidir. Ayrıca, Kerbelâ Olayı'nda yer alan Mezhicli şahısların bireysel motivasyonlarını ve eylemlerinin arkasındaki nedenleri de göz önünde bulundurmak gerekir. Bazıları dini inançlar ve Hz. Hüseyin'e olan bağlılıklarından dolayı Hz. Hüseyin'in tarafını seçmiş olabileceği gibi bazılarını ise kabile sadakati, siyasi çıkarlar veya Yezîd'in ordusuna katılmanın potansiyel ödülleri yönlendirmiş olabilir. Mesela Amr b. Haccâc, Hz. Hüseyin'e mektup gönderenler arasında yer almasına rağmen sonraki süreçlerde Emevîler'in askeri misyonlu görevlilerinden birisi olmuştur.⁵³

4.1. Hz. Hüseyin Tarafında Yer Alan Mezhicliler

Hz. Hüseyin tarafında olan Mezhicliler: Nâfi b. Hilâl el-Murâdî (ö. 61/680), Ciyâd b. Hâris es-Selmânî (ö. 61/680),⁵⁴ Bedr b. Ma'kûl el-Cu'fî (ö. 61/680),⁵⁵ Âizullah b. Sa'dû'l-Aşîre'den Mücemmi b. Abdullah b. Mücemmi (ö. 61/680), Haccâc b. Mesrûk el-Cu'fî (ö. 61/680) ve Sudâ'dan bir adam.⁵⁶

Kerbelâ faciasında Mezhic kabilesinin, hadisenin boyutuna kıyasla daha fazla kişiyle yer aldığı kuvvetle muhtemeldir. Ubeydullah'a götürülmek üzere taşınan Hz. Hüseyin taraftarlarının kesik başlarının sayısı da bu ihtimali desteklemektedir. Fakat elimizdeki kaynaklar, Mezhiclilerin bu olaydaki rollerine dair sadece şahıs bazında bilgiler sunmaktadır. Kaynakların eksikliği ve olayın karmaşıklığı, bu konudaki net bir değerlendirmeyi zorlaştırmaktadır. Yine de Mezhiclilerin önemli bir sayıda savaşçı ile katılmış olması ve Ubeydullah'a götürülen kesik başların bir kısmının onlara ait olması, bu kabilenin olayda önemli bir rol oynadığını göstermektedir.

Nâfi b. Hilâl el-Murâdî: Nâfi, Hz. Hüseyin ile gelen kafilede yer almadığından ötürü Hürri tarafından tutuklanmak istenmiştir. Büyük ihtimalle, Hz. Hüseyin'i karşılamak için gelenler arasında yer almıştır. Nâfi de dâhil olmak üzere bu grupta, Mezhicli Mücemmi bin Abdullah el-Âizî de bulunuyordu.⁵⁷ Hz. Hüseyin, Kûfe hakkında bilgi edinmek için bu kişilere danışmıştı. Grup, Hz. Hüseyin'e Kûfe halkı hakkında şu şekilde bilgi vermiştir:

"Kûfê nin ileri gelenleri, rüşvet yoluyla sadakatlerini başka yöne çevirdiler. Öyle ki, rüşvetlerle çuvallar doldu ve samimiyetleri ayaklar altına alındı. Bu kişiler sana karşıdırlar ve senin aleyhine çalışmaktadırlar. Sana mektuplar yazarak seni tuzağa çekip ele geçirmek istiyorlar. Halkın geri kalanı ise sana gönülden bağlıdır. Fakat yarın sana karşı kılıçlarını çekeceklerdir."⁵⁸

Nâfi b. Hilâl, Hz. Hüseyin ve yandaşlarının Kerbelâ'da kuşatılmış olduğu sırada, su kırbalarını doldurmak için Fırat kenarına gidenler arasındaydı.⁵⁹ Amr b. Haccâc ez-Zübeydî, Nâfi'ye sudan içmesi için izin verse de o, Hz. Hüseyin'in içmediği sudan içmeyeceğini kararlılıkla ifade etti.⁶⁰ Küçük bir çatışmanın ardından, Nâfi az miktarda suyla geri dönmeyi başardı.⁶¹

Nâfi, Hz. Hüseyin'i öldürmek isteyen Zübeyr (Ali) b. Karaza⁶² ile çarpışırken Kerbelâ olayında üçüncü kez karşımıza çıkmaktadır. Zübeyr'in kardeşi, Hz. Hüseyin'in tarafında yer almıştır. Zübeyr, kardeşi öldürüldükten sonra Hz. Hüseyin'i öldürmek istemiş, ancak Nâfi onu yere sermiş fakat öldüremeden kurtarılmıştır.⁶³

⁵³ Belâzürî, *Ensâbü l-Eşrâf*, 2/364.

⁵⁴ Belâzürî, *Ensâbü l-Eşrâf*, 2/356.

⁵⁵ Belâzürî, *Ensâbü l-Eşrâf*, 2/356.

⁵⁶ Taberî, *Târîhu't-Taberî*, 5/437.

⁵⁷ Taberî, *Târîhu't-Taberî*, 5/429.

⁵⁸ Belâzürî, *Ensâbü l-Eşrâf*, 2/334-335.

⁵⁹ Dîneverî, *el-Ahbârü't-Tivâl*, 255.

⁶⁰ Taberî, *Târîhu't-Taberî*, 5/437.

⁶¹ Belâzürî, *Ensâbü l-Eşrâf*, 2/341-342.

⁶² Taberî, *Târîhu't-Taberî*, 5/461.

⁶³ Belâzürî, *Ensâbü l-Eşrâf*, 2/350-351.

Nâfi, savaş sırasında "*Ben Cemelfiyim, ben Ali'nin dinindenim!*" diye haykırdığında, karşı cepheden Müzâhim b. Hüreys adında farklı bir Mezhlîci "*Ben Osman'ın dinindenim!*" diye karşılık verdi. Müzâhim daha sonra Nâfi ile teke tek dövüşe tutuştu ve bu mücadelede hayatını kaybetti.⁶⁴

Kerbelâ Olayı'nın en çetin anlarında öne çıkan isimlerden biri Nâfi'dir. Okçuluğuyla düşman saflarına büyük zararlar veren Nâfi, cesurca savaşarak 12 kişiyi öldürmüştür.⁶⁵ Savaşın şiddetinin arttığı bir anda yakalanan Nâfi'nin, pazısı kırıldı ve Şemir bin Zilcevşen tarafından boynu vurularak öldürüldü.⁶⁶

Ciyâd b. Hâris es-Selmânî: Hz. Hüseyin'in yanında savaşıp öldürülenler arasında yer almıştır.⁶⁷

Bedr b. Ma'kıl el-Cu'fi: Hz. Hüseyin'in ile beraber savaşmış ve öldürülmüştür. Bedr hadise sırasında:

"*Ben İbn Cu'fîyim, babam da Kidâ dır*

Sağ elimde keskin ve parçalayan bir kılıç vardır." diyerek korkusuzca savaşmıştır.⁶⁸

Mücemmi b. Abdullah b. Mücemmi: Mücemmi b. Abdullah b. Mücemmi, Hz. Hüseyin'in Kûfe'ye giderken kendisini karşılayanlar arasında yer almış ve onların sözcüsü olmuştur.⁶⁹ Hz. Hüseyin'in saflarında savaşmış ve şehit düşenlerden biri olmuştur.⁷⁰

Haccâc b. Mesrûk el-Cu'fi: Haccâc'ın ismini ölümüne kadar yalnızca Hürr b. Yezîd grubu ile beraber kılınan öğle namazının ezanını okuması ile görmekteyiz.⁷¹ Hz. Hüseyin'in yanında savaşmış ve öldürülmüştür.⁷²

İbrahim b. Mâlik el-Eşter en-Nehaî: İbrahim b. Mâlik el-Eşter, Kerbelâ olayında yer almamıştır. Kerbelâ'ya sebep olan bazı önemli kişileri öldürmüş olmasıyla döneminde övgüye mazhar olmuştur.⁷³ Hz. Hüseyin'i şehit eden Mezhlîc kabilesinin Neha kolundan Sinân'ı ve Ubeydullah b. Ziyâd'ı da öldüren aynı kabilenin Neha kolundan İbrahim el-Eşter'dir.⁷⁴

4.2. Hz. Hüseyin'in Karşısında Yer Alan Mezhlîciler

Emevîler tarafında yer alan Mezhlîciler'e gelince: Amr b. Haccâc ez-Zübeydî, İbn Ebî Mahreme⁷⁵ (İbn Ebû Hezîre,⁷⁶ İbn Ebî Bahriyye⁷⁷) el-Murâdî, Zahr b. Kays el-Cu'fi,⁷⁸ Ebü'l-Cenûb Abdurrahmân b. Ziyâd b. Zühayr el-Cu'fi,⁷⁹ Kaş'am b. Amr b. Nezîr el-Cu'fi,⁸⁰ Ruhayl b. Zühayr el-Cu'fi,⁸¹ Abdurrahmân b. Ebî Sebre el-Cu'fi⁸², Müzâhim b. Hüreys⁸³ (ö. 61/680) ve Sinân b. Enes en-Nehaî.

Amr b. Haccâc ez-Zübeydî: Kerbelâ Olayında, Amr b. Haccâc'ın çelişkili rolü dikkat çekmektedir. İlk etapta Hz. Hüseyin'i Kûfe'ye davet edenler arasında yer alan Amr b. Haccâc, sonradan sert bir

⁶⁴ Taberî, *Târîhu't-Taberî*, 5/462.

⁶⁵ Taberî, *Târîhu't-Taberî*, 5/469.

⁶⁶ Belâzürî, *Ensâbü'l-Eşraf*, 2/355.

⁶⁷ Belâzürî, *Ensâbü'l-Eşraf*, 2/356.

⁶⁸ Belâzürî, *Ensâbü'l-Eşraf*, 2/356.

⁶⁹ Taberî, *Târîhu't-Taberî*, 5/429.

⁷⁰ Belâzürî, *Ensâbü'l-Eşraf*, 2/356.

⁷¹ Taberî, *Târîhu't-Taberî*, 5/425.

⁷² Belâzürî, *Ensâbü'l-Eşraf*, 2/356.

⁷³ İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, 4/202-204.

⁷⁴ İbn Sa'd, *Tabakâti'l-Kebîr*, 7/103.

⁷⁵ İbn Kesîr, *el-Bidâye*, 8/284.

⁷⁶ Belâzürî, *Ensâbü'l-Eşraf*, 2/374.

⁷⁷ Taberî, *Târîhu't-Taberî*, 5/415.

⁷⁸ Belâzürî, *Ensâbü'l-Eşraf*, 2/340.

⁷⁹ Belâzürî, *Ensâbü'l-Eşraf*, 2/358; Taberî, *Târîhu't-Taberî*, 5/479.

⁸⁰ Belâzürî, *Ensâbü'l-Eşraf*, 2/358; Taberî, *Târîhu't-Taberî*, 5/479.

⁸¹ Belâzürî, *Ensâbü'l-Eşraf*, 2/360.

⁸² İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, 4/62; Taberî 5/448.

⁸³ Belâzürî, *Ensâbü'l-Eşraf*, 2/351.

şekilde taraf değiştirmiş ve Emevî güçleri safında yer almıştır. Bu değişimin arkasındaki nedenler tam olarak bilinmemekle birlikte, Amr b. Haccâc'ın siyasi çıkarları ve Emevî Valisi Ubeydullah b. Ziyâd'ın baskısı rol oynamış olabilir. Olayların akışına göre Amr b. Haccâc'ın şu adımları attığını görmekteyiz:

1. Hz. Hüseyin'i Kûfe'ye Davet: Amr b. Haccâc, Emevî yönetimine karşı bir isyan planlayan Kûfeliler arasında yer almıştır. Bu planın bir parçası olarak Hz. Hüseyin'i Kûfe'ye davet eden mektuplar göndermiştir. Bu davette Hz. Hüseyin'e Kûfe'de büyük bir halk desteği olacağını ve Emevîleri yenebileceği vaadinde bulunmuştur.⁸⁴

2. Hânî b. Urve'yi Teslim Etmesi: Müslim b. Akil'in yakalanıp idam edilmesinde ve Hânî b. Urve'nin Ubeydullah'a teslim edilmesinde rol oynamıştır.⁸⁵

3. Hz. Hüseyin'e Karşı Savaş: Hz. Hüseyin'i Kûfe'ye davet etmesine rağmen Hânî b. Urve'yi Emevîlere teslim eden Amr b. Haccâc, Kerbelâ Savaşı'nda Emevî ordusunun safında yer almıştır. Hz. Hüseyin ve beraberindekilerin şehit olmasında doğrudan rol oynamıştır.⁸⁶

Kerbelâ'nın en acımasız anlarından biri olan su verme/vermeme meselesinde, Hz. Hüseyin ve beraberindeki grubun suya ulaşmasını engelleyen kişi olarak Amr b. Haccâc karşımıza çıkmaktadır.⁸⁷ Nâfi b. Hilâl'in Hz. Hüseyin'e az miktarda su ulaştırabilmesi, Amr'ı adeta çıldırtmış ve öfkesini açığa çıkarmıştır. Bu olayda, Hz. Hüseyin'e karşı sarf ettiği sözler, onu davet ettiği sırada var olan samimiyetinin amansız bir kine dönüştüğünü açıkça göstermektedir. Şöyle ki Amr, öfkeyle Hz. Hüseyin'e dönerek şunları haykırır:

"Ey Hüseyin! Fırat'tan köpekler, eşekler ve domuzlar su içiyorlar. Vallahi, cehennemdeki sıcak sudan tadıncaya kadar sen ondan bir damla bile tatmayacaksın!"⁸⁸

Ancak ilginç bir şekilde Amr, Hz. Hüseyin'in çatışmayı bir gün erteleme teklifine olumlu bakar. Bu noktada Amr'ın tavrında bir yumuşama ve ılımlılaştırma gözlemlenmektedir.⁸⁹

Hz. Hüseyin'in şehit edildiği gün Amr b. Haccâc, Ömer b. Sa'd tarafından ordunun sağ kanadının başına getirilmiştir.⁹⁰ İlk saldırılar ok atma şeklinde gerçekleşirken, Hz. Hüseyin'in karşısında bulunan gruptan ilk yüz yüze çatışmayı başlatan Amr b. Haccâc'tır. Fakat bu saldırı başarısızlıkla sonuçlanmış ve Amr'ın adamlarından bazıları da bu çatışmada hayatını kaybetmiştir.⁹¹

Kerbelâ'nın en kritik anlarından biri, Hz. Hüseyin ve taraftarlarının Emevî ordusuna karşı teke tek mücadeleye girdikleri zamandır. Bu çarpışmalarda Hz. Hüseyin ve adamları kısmi bir başarı elde etmişlerdir. Bu durumu fark eden Emevî komutanı Amr b. Haccâc, askerlerine şu şekilde hitap ederek teke tek çarpışmaları engellemeye çalışmıştır:

"Ey ahmaklar! Kiminle savaştığınızı biliyor musunuz? Sizler kentin en seçkin süvarileriyle savaşıyorsunuz. Onlar savaşçı bir kavimdir ve sonuna kadar savaşlar. Sakın sizden birisi onlarla [teke tek] çarpışmasın. Onlar az sayıdadırlar ve hayatta kalma şansları da oldukça düşüktür. Vallahi, eğer siz sadece onlara taş atsanız bile onları öldürürsünüz."⁹²

Amr b. Haccâc'ın bu uyarısı, Emevî ordusu komutanı Ömer b. Sa'd tarafından da desteklenmiş ve teke tek çarpışmalar yasaklanmıştır. Bu taktik değişikliğinin ardından Emevî ordusu toplu bir

⁸⁴ Belâzürî, *Ensâbü l-Eşraf*, 2/325; Taberî, *Târîhu't-Taberî*, 5/370.

⁸⁵ Taberî, *Târîhu't-Taberî*, 5/366.

⁸⁶ Taberî, *Târîhu't-Taberî*, 5/437, 448, 457, 462, 463

⁸⁷ Dîneverî, *el-Ahbârü't-Tivâl*, 255.

⁸⁸ Belâzürî, *Ensâbü l-Eşraf*, 2/342.

⁸⁹ Belâzürî, *Ensâbü l-Eşraf*, 2/344.

⁹⁰ Dîneverî, *el-Ahbârü't-Tivâl*, 256.

⁹¹ Belâzürî, *Ensâbü l-Eşraf*, 2/349.

⁹² Taberî, *Târîhu't-Taberî*, 5/462.

saldırıya geçmiş ve Hz. Hüseyin'in taraftarlarından Müslim b. Avsece, Amr b. Haccâc'ın adamları tarafından öldürülmüştür.⁹³

Savaşın ardından Amr b. Haccâc, Hz. Hüseyin tarafına ait 72 kesik başı Ubeydullah b. Ziyâd'a götürülen heyet arasında yer aldı.⁹⁴ Daha sonra Muhtâr b. Ebî Ubeyd'in adamlarından kaçarken Vâkisa denilen yerde susuzluktan öldü. Bir rivayete göre ise susuzluktan yere düştükten sonra Muhtâr'ın adamları tarafından yakalanarak idam edildi.⁹⁵

Zahr b. Kays el-Cu'fi: Zahr b. Kays, Hz. Ali'nin hayattayken taraftarlarından biri olarak bilinmektedir.⁹⁶ Ancak sonraki süreçte Emevî komutanı olduğunu görmekteyiz. Bu durum, Zahr b. Kays'ın siyasi görüşlerinde bir değişim olduğunu düşündürülebilir. Bu değişimin nedenleri tam olarak bilinmemekle birlikte, kişisel çıkarlar, siyasi faydacılık veya Ubeydullah'ın baskısı gibi faktörler rol oynamış olabilir.

Kerbela Olayı sırasında Ubeydullah b. Ziyâd, Küfelilerin Hz. Hüseyin'e yardımına gitmesini engellemek için çeşitli önlemler almıştır. Bu önlemler arasında Küfe'ye gözetleyiciler koymak ve Küfe'nin çevresini kontrol altına almak yer almaktadır. Ubeydullah, bu önlemlerin ve askerinin emniyeti görevini Zahr b. Kays'a vermiştir.⁹⁷

Kerbela faciası sona erdiğinde, Emevî valisi Ubeydullah b. Ziyâd, Hz. Hüseyin ve beraberindekilerin kesik başlarını, Zahr b. Kays komutasındaki bir birlikle Şam'daki Halife Yezîd'e göndermiştir.⁹⁸

Zahr b. Kays, bu kanlı görevi yerine getirmenin ötesinde, Emevî rejimine olan bağlılığını da pekiştirmiştir. O, Kerbelâ'dan sonra Musab b. Zübeyr'in ordusuna katılmıştır.⁹⁹ Zübeyriler'in yenilgisiyle birlikte yeniden Emevîler safına dönmüştür.¹⁰⁰ Bu durum, Zahr'ın siyasi fırsatçılığa ve çıkarıcılığa dayalı tavrını açıkça ortaya koymaktadır.

Ebü'l-Cenûb Abdurrahmân b. Ziyâd b. Züheyr el-Cu'fi: Şemir b. Zilcevşen'in komutası altındaki birliğe mensup olan Ebü'l-Cenûb, Hz. Hüseyin'in çadırına yönelenler arasında yer almıştır. Tarihsel rivayetler, Ebü'l-Cenûb'un Şemir'in Hz. Hüseyin'e saldırı emrine karşı çıktığını ve okunu Şemir'e yöneltme tehdidinde bulunduğunu aktarmaktadır. Şemir, bu tutumu nedeniyle Ebü'l-Cenûb'un grubundan ayrılmak zorunda kalmıştır.¹⁰¹ Bu eylemin, Hz. Hüseyin'e saygıdan mı yoksa Şemir'e duyulan sadakatsizlikten mi kaynaklandığı net değildir. Bir yandan, Şemir'in komutası altındaki birliğe mensup olması ve Hz. Hüseyin'in çadırına yönelmesi, onun bu olaya dâhil olduğunu ve belki de saldırıya katılmaya niyetli olduğunu gösterir. Diğer yandan, Şemir'in Hz. Hüseyin'e saldırı emrine karşı çıkması ve okunu Şemir'e atmakla tehdit etmesi, onun Hz. Hüseyin'e karşı saygı duyduğunu ve ona zarar vermek istemediğini de gösterebilir.

Ebü'l-Cenûb daha sonra Kerbelâ'daki yağmalamaya katılmış ve bir su devesini ele geçirerek ona "Hüseyin" adını vermiştir.¹⁰²

Kaş'am b. Amr b. Nezir el-Cu'fi: Kaş'am b. Amr, 657 yılında gerçekleşen Sıffin Savaşı'nda Hz. Ali'yi destekleyen orduda yer almıştır.¹⁰³ 680 yılında Kerbelâ Olayı'nda ise bambaşka bir cephede yer

⁹³ Belâzürî, *Ensâbü'l-Eşrâf*, 2/351.

⁹⁴ Belâzürî, *Ensâbü'l-Eşrâf*, 2/362.

⁹⁵ Belâzürî, *Ensâbü'l-Eşrâf*, 3/799.

⁹⁶ Belâzürî, *Ensâbü'l-Eşrâf*, 2/226.

⁹⁷ Belâzürî, *Ensâbü'l-Eşrâf*, 2/340.

⁹⁸ Belâzürî, *Ensâbü'l-Eşrâf*, 2/365.

⁹⁹ Belâzürî, *Ensâbü'l-Eşrâf*, 3/503.

¹⁰⁰ İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, 4/367.

¹⁰¹ Belâzürî, *Ensâbü'l-Eşrâf*, 2/358.

¹⁰² Belâzürî, *Ensâbü'l-Eşrâf*, 2/360.

¹⁰³ Belâzürî, *Ensâbü'l-Eşrâf*, 2/80.

almıştır. Bu sefer Hz. Hüseyin'in karşısına çıkan Şemir b. Zilcevşen'in komutasındaki grup ile beraber çadırına yönelenler arasında bulunmuştur.¹⁰⁴

Ruhayl b. Züheyr el-Cu'fi: Kerbelâ sonrası Hz. Hüseyin'e ait malların yağmalanmasında Ruhayl b. Züheyr el-Cu'fi'nin de rol aldığı bilinmektedir. Bitkisel boyalar, elbiseler ve develer gibi çeşitli değerli eşyaların yağmalanması arasında yer almıştır.¹⁰⁵

Abdurrahmân b. Ebî Sebre el-Cu'fi: Ömer b. Sa'd komutasındaki Emevî ordusu, Hz. Hüseyin'in üzerine yürürken Mezhic ve Esed kabileleri üzerinde kontrol sahibi olmak için Abdurrahmân b. Ebî Sebre el-Cu'fi'yi görevlendirmiştir.¹⁰⁶ Bu görevlendirmenin sebebi, söz konusu kabilelerin Hz. Hüseyin'e destek verme ihtimalinin olması ve Emevî ordusunun ilerleyişini sekteye uğratabilecek bir tehdit oluşturmaları olarak değerlendirilebilir.

Müzâhim b. Hüreys ez-Zübeydî: Müzâhim b. Hüreys ez-Zübeydî, Beni Zübeyd'in Kutay koluna mensuptur. Bazı rivayetlere göre Müzâhim, Hür b. Yezîd'in Hz. Hüseyin'in safına geçtikten sonra öldürdüğü kişiler arasında yer almaktadır.¹⁰⁷ Diğer bir rivayette ise Müzâhim'in Nâfi b. Hilâl tarafından öldürüldüğü aktarılmaktadır.¹⁰⁸

Sinân b. Enes en-Nehaî: Sinân, Hz. Hüseyin'in Kerbelâ'da şehit edildiği olayda öne çıkan isimlerden biridir. Hz. Hüseyin'in çadırına saldıran ilk kişiler arasında yer almıştır.¹⁰⁹ Çatışmanın ilk aşamasında yaralanan Hz. Hüseyin'e karşı diğerleri tereddüt gösterirken, onu mızrakla yaralayan kişi olmuştur. Mızrak darbesiyle Hz. Hüseyin'i yaralayan Sinân, bu saldırının ardından Hz. Hüseyin'in başını keserek Havlî b. Yezîd'e vermiştir.¹¹⁰ Bazı kaynaklarda Hz. Hüseyin'i öldürenin Sinân, başını kesenin ise Havlî olduğu da belirtilmektedir.¹¹¹ Bu iki aktarım arasındaki çelişkinin nedeni tam olarak bilinmemekle birlikte, her iki kişinin de Hz. Hüseyin'in şehadetinde doğrudan rol oynadığı açıktır. Sinân, Hz. Hüseyin'i öldürdükten sonra Ömer b. Sa'd'a gelmiş:

*"Yükümü altın ve gümüşle doldur
Ben şerefli bir hükümdarı öldürdüm
Babası ve annesi insanların en hayırlısı
Ve nesep açısından en şerefli olan bir adamı öldürdüm
Ve bütünüyle kavminin en hayırlısını"* diyerek övünmüştür.¹¹²

"Hüseyin'in katili" olarak bilinen Sinân bin Enes, olaydan sonra Basra'ya kaçmıştır. Muhtâr bin Ebi Ubeyd, Sinân'ın evini yıktırmıştır. Sinân, Hz. Hüseyin'i öldürmesiyle övünmeye devam etmiş ve bir rivayete göre dili tutularak ölmüştür.¹¹³

Sonuç

Mezhic kabilesi, İslam tarihinin ilk yüzyılında, hem göze çarpan başarılar elde etmesiyle hem de bazı önemli olaylara dâhil olmasıyla dikkat çekici bir konuma sahiptir. Kabile, bütünsel bir başarıya ulaşamamış olsa da bireysel üyelerinin faaliyetleri ile Hz. Peygamber döneminden itibaren İslam tarihinde yer edinmiştir. Kabilenin, Hz. Hüseyin'e olan bağlılıklarını ve onun davetine olan inançlarını Mekke'ye kadar giderek açıkça göstermeleri, olayın siyasi ve dini boyutlarını daha da

¹⁰⁴ Belâzürî, *Ensâbü'l-Eşrâf*, 2/358.

¹⁰⁵ Belâzürî, *Ensâbü'l-Eşrâf*, 2/360.

¹⁰⁶ Taberî, *Târîhu't-Taberî*, 5/448.

¹⁰⁷ Belâzürî, *Ensâbü'l-Eşrâf*, 2/351.

¹⁰⁸ Taberî, *Târîhu't-Taberî*, 5/462.

¹⁰⁹ Belâzürî, *Ensâbü'l-Eşrâf*, 2/358.

¹¹⁰ Belâzürî, *Ensâbü'l-Eşrâf*, 2/359.

¹¹¹ Belâzürî, *Ensâbü'l-Eşrâf*, 2/360, 368.

¹¹² Belâzürî, *Ensâbü'l-Eşrâf*, 2/360.

¹¹³ Belâzürî, *Ensâbü'l-Eşrâf*, 3/799.

derinleştirmektedir. Mezhiboğulları'nın bu cesur ve önemli adımı, Hz. Hüseyin'in Kûfe'de karşılaşacağı zorluklara rağmen, hak ve adalet yolunda mücadele etme kararlılığını da pekiştirmiştir. Bu sayede Mezhiboğulları, Kerbelâ olayında sadece bir kabilenin ötesinde, Hz. Hüseyin'in davasını ve ilkelerini temsil eden bir sembol haline gelmiştir.

Müslim b. Akîl'in Kûfe yolculuğu sırasında toplantı yeri olarak kullandığı evin Mezhibli Hânî b. Urve'ye ait olması, Mezhiblilerin Kerbelâ'ya giden sürecin her anında yer aldıklarını gösteren etkenlerin başında gelmektedir. Bu durum, olayın arka planını ve tarafların ilişkilerini daha iyi anlamamızı sağlayan önemli bir ayrıntıdır. Hz. Hüseyin'n yolculuğu sırasında yaşanan en çarpıcı olaylardan biri de Mezhibli Ubeydullah el-Cu'fî'nin Hz. Hüseyin'e yardım etmeyi reddetmesi ve sonradan duyduğu pişmanlıktır. Bu olay, hem o anki siyasi atmosferin gerginliğini hem de Ubeydullah'ın sonradan yaşadığı pişmanlığı gözler önüne serer.

Mezhib kabilesinin en çelişkili yönlerinden biri, Hz. Osman ve Hz. Ali'nin katillerini barındırmasıdır. Bu durum, kabilenin siyasi ve dini açıdan istikrarsız olduğunu göstermektedir. Ancak çelişkiler bununla da bitmemiştir. Aynı kabileden bir kişi, Hz. Muhammed'in (s.a.s.) torunu Hüseyin'i de öldürmüştür.

Hz. Hüseyin'in Kûfe'ye davet edilmesi ve sonrasında yaşanan trajik olayda Mezhibli kabilesinin rolü, ihanetin ve siyasi çıkarıcılığın nasıl yıkıcı sonuçlar doğurabileceğini gösteren çarpıcı bir örnektir. Mezhibliler, Hz. Hüseyin'i Kûfe'ye davet ederek onu halifelik mücadelesine dâhil olmaya teşvik ettiler. Fakat sonradan, Emevî ordusunun karşısında zafer kazanma şansının düşük olduğunu görünce, ona ihanet ettiler onu ve yandaşlarını terk ettiler.

Hz. Hüseyin'in Kûfe'deki temsilcisi Müslim'i saklayan kişi Mezhib kabilesinden Hânî b. Urve olsa da Hânî'yi teslim eden yine aynı kabilenin mensubu Amr b. Haccâc olmuştur. Aynı şekilde Hz. Hüseyin ve beraberindekilere su ulaştırmak için Fırat'a kırbalarıyla giden Nâfi b. Hilâl de bir Mezhibliyken, onları engelleyen kişi yine Amr b. Haccâc'tır. Mezhibli Nâfi b. Hilâl "Ben Ali'nin dinindenim" derken, diğer Mezhibli Müzahim b. Hureys ise "Ben Osman'ın dinindenim" diyerek Nâfinin elinden canını teslim etmiştir. Son olarak Hz. Osman ve Hz. Ali'yi öldürenlerin Mezhibli olduğu gibi Hz. Hüseyin'i de yine Mezhibli Sinân b. Enes öldürmüştür.

Hz. Hüseyin'i Kûfe'ye davet edenler arasında yer alan Mezhibliler, sonradan tavırlarını değiştirerek Emevîleri desteklemişlerdir. Olası sebepler şunlardır:

1) Nu'mân b. Beşîr'in Yumuşak Yönetimi: Mezhiblilerin ilk başta Hz. Hüseyin'e olan bağlılıkları, Kûfe Valisi Nu'mân b. Beşîr'in yumuşak yönetiminden kaynaklanıyor olabilir. Nu'mân'ın yerine Ubeydullah b. Ziyâd gibi sert bir valinin atanması, Mezhiblileri korkutmuş ve tavırlarını değiştirmeye itmiş olabilir.

2) Kerbelâ'nın Askeri Bir Çatışmaya Dönüşmesi: Mezhibliler, Kerbelâ'nın kanlı bir çatışmaya dönüşeceğini öngörmüş ve Emevî ordusunun gücünden çekinerek geri adım atmış olabilirler.

3) Hz. Hüseyin'in Başarısızlığı: Mezhibliler, Hz. Hüseyin'in Kûfe'ye varışından sonra yaşadığı zorlukları ve Emevîler karşısındaki dezavantajlarını görerek, onun başarısız olacağını düşünmüş ve ona olan desteğin bir fayda sağlamayacağına inanmış olabilirler.

4) Kişisel Çıkarlar: Bazı Mezhibliler, Emevîlerle iş birliği yaparak kişisel menfaat elde etmeyi amaçlamış olabilirler.

Mezhiblilerin Hz. Hüseyin'e olan desteğini geri çekmesi, Kerbelâ Olayı'nın gidişatını önemli ölçüde etkilemiştir. Bu tarihi olayda birçok faktör rol oynamış olsa da Mezhiblilerin tavır değişikliği, Hz. Hüseyin'in şehadetine ve İslam tarihinde önemli bir dönüm noktasına yol açan en önemli etkenlerden biridir.

İntihal Taraması Plagiarism Detection	Bu makale intihal taramasından geçirildi/ <i>This paper was checked for plagiarism</i>
Etik Beyan Ethical Statement	Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur. <i>It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.</i>
Etik Komite Onayı Ethical Approval	Fırat Üniversitesi Etik Kurulu Başkanlığının ... tarihli ... sayılı kararıyla gerekli etik izinler alınmıştır. Ayrıca, çalışmada Helsinki Bildirgesi'ndeki araştırma ilkelere bağlı kalınmıştır. <i>An application for ethical approval was made to Fırat University Ethics Committee and the necessary ethical permissions were obtained with the decision numbered dated ...2022. In addition, the study adhered to the research principles of the Declaration of Helsinki.</i>
Yazar Katkıları Author Contributions	Çalışmanın Tasarlanması Design of Study: BG (% 50), EÇ (% 50) Veri Toplanması Data Acquisition: BG (% 50), EÇ (% 50) Veri Analizi Data Analysis: BG (% 50), EÇ (% 50) Makalenin Yazımı Writing up: BG (% 50), EÇ (% 50) Makale Gönderimi ve Revizyonu Submission and Revision: BG (% 50), EÇ (% 50)
Finansman Grant Support	Yazarlar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir. <i>The authors declared that this study has received no financial support.</i>
Çıkar Çatışması Conflict of Interest	Yazarlar çıkar çatışması bildirmemiştir. <i>The authors have no conflict of interest to declare</i>
Açık Erişim Lisansı Open Access License	Bu makale, Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisansı (CC BY NC) ile lisanslanmıştır. <i>This work is licensed under Creative Commons Attribution- NonCommercial 4.0 International License</i>
Telif Hakkı Copyright	Yazar(lar) Author (s): Bilal Gök – Emre Çetin

Kaynakça | References

- Belâzürî, Ebü'l-Hasen Ahmed b. Yahyâ b. Câbir b. Dâvûd. *Ensâbü'l-Eşrâf*. Çev. Mehmet Akbaş, Musa K. Yılmaz. 4 Cilt. İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, 2020.
- Belâzürî, Ebü'l-Hasen Ahmed b. Yahyâ b. Câbir b. Dâvûd. *Fütuhu'l-Büldân*. Çev. Mustafa Fayda. İstanbul: Siyer Yayınları, 2013.
- Cevâd Ali, *el-Mufasssal fî Târîhi'l-'Arab Kable'l-İslâm*. Beyrut: Daru's-Saki, 2001,
- Dîneverî, Ebû Hanîfe Ahmed b. Dâvûd b. Venend. *el-Ahbârü t-Tivâl*. Thk. Abdülmün'im Âmir. Kahire: Darü İhyâü'l-Kütübü'l-Arabi, 1960.
- eş-Şâmî, Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Yûsuf b. Ali b. Yûsuf es-Sâlihî. *Sübülü'l-hüdâ ve'r-reşâd fî sîreti hayri'l-'ibâd (es-Sîretü's-Şâmiyye)*. Thk. Şeyh Adil Ahmet Abdülmucid. Beyrut: Darü'l-İlmiyye, 1993.
- Halîfe b. Hayyât, Ebû Amr b. Halife eş-Şeybânî el-Basrî. *Tarihu Halife b. Hayyat*. Thk. Ekrem Ziya el-Ömerî. Dimeşk-Beyrut: Darü'l-Kalem-Müessesetü'r-Risale, 1397.
- İbn Habîb, Ebû Cafer Muhammed b. Habîb el-Bağdadi. *el-Muhabber*. çev. Adem Apak, İsmail Güler. Ankara: Ankara Okulu, 2018.
- İbn Hazm, Ebû Muhammed Ali b. Ahmed b. Saîd. *Cemheretü Ensâbi'l-Arab*. Beyrut: Dâru'l-İlmiyye, 1983.
- İbn Hişâm Ebû Muhammed Cemâlüddîn Abdülmelik. *es-Sîretü'n-Nebeviyye*. çev. Hasan Ege. İstanbul: Kahraman Yayınları, 2006.
- İbn Sa'd, Ebû Abdullah Muhammed b Sa'd b Meni' ez-Zühri. *Kitâbü't-Tabakâtü'l-Kebîr*: ed. Adnan Demircan. İstanbul: Siyer Yayınları, 2020.
- İbnü'l-Esir, Ebü'l-Hasan İzzeddin Ali b. Muhammed b. Abdülkerim. *el-Kâmil fi't-Tarih*. çev. Ahmet Ağırakça v. Dğr. İstanbul: Bahar Yayınları, 1987.
- İbnü'l-Esir, Ebü'l-Hasan İzzeddin Ali b. Muhammed b. Abdülkerim. *Usdü'l-Gâbe fi Ma'rifetü's-Sahâbe*. Thk. Ali Muhammed Muaz-Adil Ahmed Abdülmucid. 8 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1994.
- İbnü'l-Kelbî, Ebü'l-Münzir Hişâm b. Muhammed b. Sâib b. Bişr. *Nesebü Me'ad ve'l-Yemeni'l-Kebîr*. Thk. Doktor Nâci Hasan. Beyrut: Âlemü'l-Kütüb, 1988.
- İbn Kesîr, Ebü'l-Fidâ' İmâdüddîn İsmâîl b. Şihâbiddîn Ömer. *el-Bidaye ve'n-Nihâye*. çev. Mehmet Keskin. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1994.
- Kelbî, Ebü'l-Münzir Hişâm b. Muhammed b. Sâib b. Bişr el-Kûfî. *Nesebü Me'ad ve'l-Yemeni'l-Kebîr*. Thk. Doktor Nâci Hasan. Beyrut: Âlemü'l-Kütüb, 1988.
- Nüveyrî, Ebü'l-Abbâs Şihâbüddîn Ahmed b. Abdilvehhâb b. Muhammed el-Bekrî et-Teymî el-Kureşî. *Nihâyetü'l-Ereb fî Ma'rifeti Ensâbi (Kabâ'ili) 'L-'Arab*. Kahire: Darü'l-Kitabi'l-Vesaiku'l-Kavvamiye, 1423.
- Taberî, Muhammed b. Cerir. *Târîhu't-Taberî*. çev. Cemalettin Saylık. Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2018.
- Tevfik Berrû, *Târîhu'l-Arabi'l-Kadîm*. Beyrut: Dâru'l-Fikr, 2001.
- Vâkîdî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ömer el-Eslemî el-Medenî. *Fütuhu's-Şam*. Çev. Hasan Gülşen. Konya: Nüve Kültür Merkezi Yayınları, 2016.